

- 1 S využitím následujícího textu si zopakujte základní pojmy z obohacování slovní zásoby a nauky o tvoření slov: ►

Na Milešovce

Minulý týden se žáci devátého ročníku zúčastnili velmi zajímavé **zeměpisné exkurze** do Českého **středoohoří**. Náš autobus zastavil na **úpatí** hory v obci Milešov a, **upřímně** řečeno, trochu jsme se lekli, když jsme nad sebou spatřili mohutný zalesněný kopec, který jsme měli pěšky zdolat. Samotný **výstup** však nebyl tak dramatický, **dubovým** a bukovým lesem jsme **kamenitou** pěšinou přibližně za hodinu vystoupili na samotný vrchol této nejvyšší hory Českého středohoří. Náš **učitel zeměpisu a přírodopisu** nás vzal na **rozhlednu**, ze které je jeden z **nejkrásnějších** výhledů nejen v **České republice**. Když se rozplynuly zbytky **ranní** mlhy, pohled na hlavní **hřeben Krušných hor**, ale zvláště na sopečné homole **strmě** vystupující z **rovinaté České tabule** nás přímo uchvátil. Tato rozhledna je součástí vědeckého pracoviště Ústavu fyziky atmosféry **AV ČR**, který kromě svých **specifických** vědeckých úkolů plní i **funkci** velmi významného **meteorologického** pracoviště.



Neméně zajímavá byla i naše další zastavení. Navštívili jsme **Muzeum českého granátu** v Třebenicích, které poskytuje velmi **cenné informace** o **výskytu** a kráse tohoto **polodrahokamu**.

Závěrečným bodem programu byl výstup na vrch **Oblík**. I když jeho **nadmořská** výška dosahuje pouze něco málo přes 500 m, výhled z něj je za příznivých podmínek v **atmosféře** přímo neuvěřitelný.



- a) Vyznačené výrazy rozdělte podle způsobu obohacování slovní zásoby (tvoření nových slov, přejímání z cizích jazyků, přenášení významu, tvoření sousloví):

tvoření	prejímání	prenášení	sousloví
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

b) U některých přejatých slov zjistěte za pomoci SSČ, z kterého jazyka pocházejí.

c) U slova s přeneseným významem rozhodněte, zda jde o metaforu, či o metonymii.



- d) Nově utvořená slova rozdělte na slova odvozená, složená a výrazy vzniklé zkracováním.

odvozování	skládání	zkracování
_____	_____	_____
_____	_____	_____

Připomeňte si algoritmus slovotvorného rozboru:

1. Napište větu, ze které bude patrný motiv pojmenování – základové slovo.
2. Základové slovo podtrhněte.
3. Vypište pod sebe slovo odvozené a slovo základové.
4. Určete slovní druhy základového a nově vzniklého slova.
5. Odtrhněte koncovku základového slova (včetně nulové koncovky).
6. Dejte do rámečku společný slovotvorný základ.
7. Vypište slovotvorný prostředek (příponu, předponu ...).
8. Vypište hláskové změny ve slovotvorném základu.
9. Najděte stejně tvořená slova.
10. Pokuste se zobecnit celý slovotvorný typ.

1. Co už víme o slovní zásobě

1 a) Pracujte s následujícím textem:

Chvála češtiny

„Včera jsem četl vaše pohádky,“ řekl jsem, když jsme si sedli. „A musel jsem se smát, když jsem četl o vesnici Nejdále. Jak vás to napadlo?“

„U nás mají vesnice **neuvěřitelné** názvy,“ vysvětlil. „Jedna se jmenuje Úterý, druhá Nezamyslice, třetí Hory Matky Boží, čtvrtá Dedál, proč by nemohl být Ještědál? A Nejdál? Přece když máte **trochu** času, jedete do Dedál. Když ho máte víc, jedete do Ještědál. A když máte **plno** času, jedete do Nejdál. A tam je konec, protože dál než Nejdál není. Ona je to **sranda** a přitom pravda. Zkuste napsat panu Františku **Vopičkovi**, Nejdál 153. Na poště se nebudou ani divit. **Leda** tomu číslu.“

„Ona je to taky chvála češtiny,“ řekl jsem.

„Jo, to jsem chtěl, aby byla,“ **přítakal**. „Protože čeština je krásná řeč. Ona má **obrovskou plejádu** slov pro **obyčejný** věci. Třeba kulaťoučké jablíčko... To neřeknete jinou řečí. Angličan musí říct a little round apple, malé kulaté jablko... Tomu přece chybí barva a vůně.“

Poškrábal se ve vousech. „Když víte, kde se dá říci kulaťoučké a kde se říci nesmí, můžete s tím jazykem **nakládat**, jako by to byly housle.“

Je to váš rodný jazyk, a proto ho neslyšíte jen ušima jako jiné řeči, které jste se naučil. Slyšíte ho taky žaludkem, který se vám sevře, taky srdcem, které se rozbuší, nebo zádama, kde vám přejde mráz.“

„To je pravda,“ řekl jsem. „Jenom rodný jazyk se dá vnímat celým tělem.“

Z knihy *Rozhovory s Janem Werichem* Jiřího Janouška, upraveno

b) Pokuste se jednou větou co nejvýstižněji vysvětlit, proč se tato ukázka nazývá *Chvála češtiny*.

2 S pomocí předchozího textu si zopakujte některé důležité pojmy:

- Vyznačená slova nahraďte synonymy.
- Vyhledejte alespoň dvě slova, k nimž můžete utvořit jejich antonyma.
- Obsahuje text nějaké sousloví? V poslední větě změňte jedno slovo tak, aby sousloví vzniklo.
- Vyhledejte citově zabarvené slovo. Jde o slovo lichotivé, nebo hanlivé?
- Najdete nějaké slovo, které je za hranicí spisovné češtiny? Dokážete ho nahradit spisovným synonymem? Najdete slovo s nespisovnou koncovkou?
- V textu se několikrát objevuje slovo *řeč*. Jde o slovo mnohoznačné, nebo o homonymum? Ověřte tuto skutečnost ve SSČ.



Jak jména se skrývají za V + W?

Ve kterém divadle působila tato dvojice:

- Spoutaném
- Obsazeném
- Osvobozeném


Uměli byste vyjmenovat názvy některých jejich divadelních her? Víte, co je to *Fimfárum*?

Co znamená mluvnický a věcný význam slova?

přísluvečné určení příčiny:	vedlejší věta příčinná:	2. věta hlavní v poměru příčinném k první větě:
Mám doma problémy kvůli včerejšímu pozdnímu příchodu.	Mám doma problémy, protože jsem včera přišel pozdě.	
Z důvodu nemoci představitelky hlavní role dnes nehrajeme.		Dnes nehrajeme, neboť představitelka hlavní role je nemocná.
	Nemohli jsme dojet až k chatě, protože na cestě byly sněhové závěje.	Nemohli jsme dojet až k chatě, neboť na cestě byly sněhové závěje.

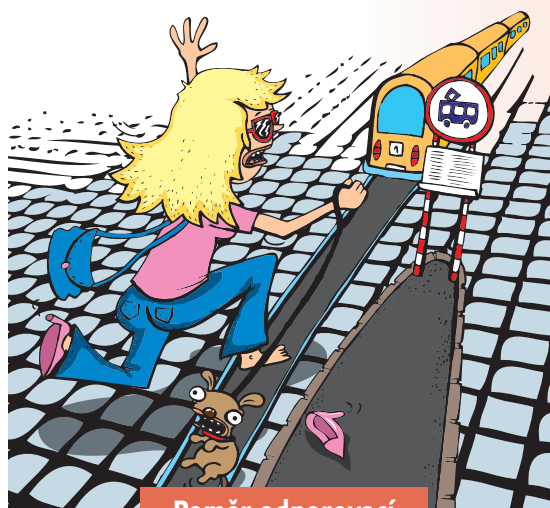
Vyjmenujte a charakterizujte druhy divadelních her.

Kterou divadelní hru jste viděli v poslední době?

16  Doplňte ke každé ze šesti ilustrací výstižné souvětí tak, abyste vždy alespoň jednou použili zadaný poměr.



Poměr slučovací



Poměr odporovací



Poměr stupňovací



Poměr vylučovací

Souhrnná cvičení

- 1 Prostudujte si následující úryvek z neformálního rozhovoru. Najdete v něm rysy typické pro mluvenou češtinu? (Z = zákazník, P = prodáváč)

Z: Prosimvás, předsíně ke stanu se prodávaj extra?

P: K jakýmu stanu ale?

Z: Jo to nevím. To by asi...

K nějakému největšímu co je.

P: Já mám jenom...

Z: Prej se to k tomu nebude připínat.

P: Nó existuje předsínka taková jako sluneční střecha.

Z knihy *Mluvená čeština v autentických textech* kol. autorů



- 2 V následujícím úryvku neformálního mluveného textu vyznačte výrazy (úseky), které nemají protějšek v nespisové mluvě (nemohou být vlastně nikdy řečeny nespisovně).

No my sme dělali na poli, že jo. Měli jsme krávy, koně sme měli jednoho a takový no prostě. To byla práce! Eletrika zavedená nebyla, šecko se dělalo rukama. Nic sme neměli jako jsou neska třeba ledničky. Maso dyš se koupilo, muselo se hned sdělat druhej den nebo tak ňák. Dříví jsme řezali vobyčejnou pilkou. Pekař k nám jezdil jednou tejdně, autem to vozil, ale von spíš jezdil k tomu sedlákoví, ne pro lidi. A někdy vůbec nepřijel.

Z knihy *Mluvená čeština v autentických textech* kol. autorů

- 3 Pracujte se Slovníkem spisovné češtiny. Zjistěte stylové charakteristiky následujících výrazů, prostudujte je i v jednotlivých významech slova, je-li víceznačné. Uveďte příklady textů, do kterých by se dané výrazy hodily, a naopak nehodily.

Panelák, šroubovák, sporák, tenhle, buřt, uzenka, kluk, hoch, chlapec, junák, jinoch, holka, dívka, kůň, oř, měsíc, luna, vědro, kbelík, kýbl, kyblík

- 4 Spontánní mluvená čeština se od češtiny psané podstatně liší, například výběrem slov a tvaroslovím. Určete, zda se následující výrazy používají především v psané, nebo v mluvené češtině, a zkuste k nim vymyslet jejich možné protějšky (možností je zpravidla víc).

s klukama, jelikož, nevím, bysme, voknem, domnívám se, hele, zahlédl, matka, kamoši, seš, nový dotaz, nevěděj, dívka, koukni, fakt, Pražané, makej, prostě, spatříte-li, hustej, pohlédni
www.korpus.cz

- 5 a) Hledejte v denním tisku příklady nespisovných slov, pravopisných a stylistických chyb.

b) Sledujte po dobu zadanou vašim vyučujícím publicistické televizní pořady a запиšte si, co vás z hlediska jazykového zaujme (příklady obecné češtiny, chyby ve výslovnosti atd.). Pak si své poznatky porovnejte a určete chyby, kterých se komentátoři a aktéři dopustili:

Například: Z nejmenovaného televizního pořadu (z 27. 2. 2005):

Kuře s estragonem a žampióny:

- dáme tam kousek oleje,
- už na pánvi fajrujem,
- mohl by být nahrubějš nadrcený (pepř),
- ze všech stran jsem se snažila,
- neodnášej to (věci na stole) – já to jenom porovnávám,
- a todle všecko nalejeme ke kuřátku,
- (při ochutnávání) to si musíte udělat,
- to je šílený.

